ingmar bergman

úsměvy letní noci

V překladu
Zbyňka Černíka

Er soll sehr unglücklich verheiratet gewesen sein.

Und jetzt ist er Witwer?

Mit [illegible]

Angeblich soll er die verschiedensten Geschäfte machen, ja?

Ich kann mich nicht [illegible]

Aber laß uns [illegible] sprechen; das ist so langweilig.

O Verzeihung; störe ich?

Aber ich bitte. Dr. Rank.- Frau Linde.

Ich glaube, ich habe Sie auf der Treppe überholt.

Ja, das Treppensteigen fällt mir schwer, es geht nur langsam.

Ah, ein kleiner Deffekt.

Eigentlich mehr Überanstrengung.

Weiter nichts? Dann sind sie wohl hier, um sich auf den vielen Gesellschaften davon zu erholen.

večer kejklířů

Filmová odrhovačka

osoby

ALBERT JOHANSSON, ředitel cirkusu Alberti
ANNA, jeho milenka
AGDA, jeho žena
CHLAPEC, jeho starší syn
ALBERTEK, jeho mladší syn

Cirkus:
JENS
TEODOR FROST
ALMA, jeho žena
EKBERG
PETR
FAGER
TRPASLÍK
KRÁSNÝ ANTON

Divadlo:
BLOM
SJUBERG, ředitel divadla
FRANS, herec

ČETNÍK

Přes planinu se v bílé předletní noci kodrcají cirkusové maringotky. Nad jezírky se vznáší mlha a na loukách, jako černé kamenné kvádry, klidně spí krávy. V dálce se ozývá potáplice. Jinak je ticho: ticho vrzajících maringotek, ticho koňských kopyt na štěrkové cestě, ticho ranního světla, které už hoří na obzoru, ticho ticha stromů, polí a planiny.

Pět maringotek a kus za nimi velký vůz zakrytý plachtou a tažený párem obrovských ardenských koní. Na maringotkách i na voze je velkými písmeny napsáno: CIRKUS ALBERTI.

Na voze s plachtou stojí těsná dřevěná klec. Sedí v ní nevyspalý nemocný a vyzáblý medvěd s krhavýma očima, který vyhlíží mezi příčkami.

Zdáli, od nějakého jezera, se ozývá naříkavý křik potáplice.

Na kozlíku první maringotky sedí Jens. Tu a tam si zazpívá, ale je to pokaždé písnička krátká a tichá, téměř neslyšná, napuchlé a rozkousané rty se mu samovolně pohybují a neartikulovaný noční zpěv mu stoupá z nitra jako tlumené říhání. Pozoruje svět přivřenýma, krví podlitýma očima, je zaprášený a špinavý, choulí se a otřásá v rytmu maringotky, přes uši má staženou starou háčkovanou čepici, ruce, které drží otěže, jsou drsné a černé. Čas od času se napije z placatky s kořalkou, kterou má před sebou v malé přihrádce na stupátku.

Zdáli, od nějakého jezera, doléhá naříkavý křik potáplice.

Noc před rozedněním. Kola maringotek se těžce valí po dřevěném můstku, břevna a spoje duní a úpí, je slyšet šumění vody, která zaplavila níže položený terén kolem předmostí. Nad zemí se klene bezbarvé nebe, na obzoru plane oheň, nad bledou hladinou se začínají pohybovat ranní mraky, které se zrcadlí ve vodních vírech. Ale stromy jsou dosud nočně černé a nehybné, vítr dosud mlčí, lopatky větrného mlýnu dosud nehybně spí.

Všichni kočí mají bledou a nehybnou tvář. Sedí, mlčí a otřásají se v rytmu maringotek. Jenom Jens zpívá téměř neslyšně svou nekonečnou písničku, zaklínající ženu,

která má nechat mrtvé na pokoji. „Zlá čarodějnice, nebudeš už mrtvé rušit více." Písnička se opakuje pořád dokola a nakonec klesne do tichého vrčení. Medvěd bez přestání upřeně zírá zaníceným vyhasínajícíma očima na ranní požár na obzoru.

Maringotka, kterou řídí Jens, je o něco hezčí než ty ostatní, je to totiž maringotka ředitelská, její zařízení se vyznačuje určitým opotřebovaným a už dlouho oprýskaným komfortem. V posteli leží Anna, spí jako malé dítě s nahými pažemi nad hlavou, má jemnou a nehybnou tvář a lehce rozevřené plné rty, spí tvrdě jako v bezvědomí.

Vedle ní, opřený o loket, leží majitel cirkusu Albert Johansson, muž kolem čtyřicítky. Nemůže usnout a tráví čas pozorováním své ženy.

Je slyšet vrzání a vzdychání, ve skříňce cinká kuchyňské nádobí a všechno se kymácí jako loď na rozbouřeném moři. U stropu se houpá lampa a na háčku ptačí klec, obraz Panenky Marie visí našikmo a kastroly rozespale mrkají do ranního světla, které se do maringotky vkrádá přes povlávající záclonky na malých okýnkách.

Zdáli se ozývá křik potáplice.

Ale Anna spí klidně a nehybně, k ní nic nepronikne.

Naproti tomu Albert Johansson si nedokáže odpočinout, na zátylku ho lechtá přízrak nespavosti. Nespouští oči z Anny, jako by se snažil proniknout kostní bariérou bílého čela, jako by se snažil přečíst její sny.

Nakonec to vzdá a tiše, avšak s určitou námahou, vyklouzne z postele. Natáhne si holínky, které vypadají jako vysoké mokasíny, zahalí se do velkého, tlustého pláště a najde starou čepici.

S čepicí v ruce se protáhne dveřmi na konci maringotky, seskočí na cestu, dokluše k Jensovi, a aniž vůz zpomalí, vyleze na kozlík vedle starocha a ten ho uvítá douškem ze džbánu s kořalkou.

JENS: A zítra se sejdeš se ženou a dětma. Prima, ne?
ALBERT: Neviděl jsem je tři roky.

Na chvíli zavládne ticho. Jens si přihne, Albert si prohledá kapsy a vyndá dýmku a váček s tabákem. Zapálí si, bafá. Jens se rozesměje.

JENS: Slyšel jsi někdy o tom, co potkalo Frosta a Almu? To je podařená historka, dělali tenkrát u Hartena Wegera.
ALBERT: Tady ve městě?
JENS: Jo. Sám jsem byl u toho a viděl to. Je to podařená historka.
ALBERT (zívá): Vyprávěj, jestli se ti chce.
JENS (si odplivne): Jo! Chudák Frost! Bylo tenkrát horké léto, je to asi tak sedm let, a dole u zálivu vojáci z pluku budovali most. Oficíři se povalovali na trávě, nudili se, potili a chlastali kořalku, a vojclové dřeli v kamenolomu, kleli a nadávali, protože bylo vedro jako v pekle. Vtom šla kolem s košíkem v ruce Alma. Měla pěknou figuru a nést se uměla jako královna, i když už tenkrát začínala, jak se říká, trošku odkvétat.

(Alma postaví velký koš na zem a zasměje se na důstojníky, kteří se, omámení horkem a kořalkou, válí na trávě.)

Jelikož se oficíři tak nudili, začali si Almu dobírat. Alma nebyla žádná netýkavka, když někdo řekl něco opravdu neslušného, smála se, culila a plácala se do stehen. Pak se spolu začali sázet, jestli je, nebo není prudérní. „Já a prudérní!" vykřikla Alma a rozchechtala se. „Že si netroufneš se tu s náma vykoupat?" culili se chlapi.

Navzájem se předháněli v tom, kdo je vtipnější, chechtali se na celé kolo a začali do přilby házet peníze na sázku. Alma se tváří v tvář té mužské rujnosti celá rozježila, zrudla, oči se jí zamžily a začala se potit jako prasnice v porodních bolestech. Když jí všechny ty peníze ukázali, málem se z toho pominula a začala ze sebe strhávat šaty. Chlapi jí provolávali slávu a chválili ji, ale jeden z nich zašeptal cosi malému klukovi, který tam postával u stavby.

Ten darebák odtamtud vyrazil jako střela do města, které si v poledním vedru klidně pochrupovalo, a tam šel rovnou do hospody a zeptal se na Teodora Frosta. A ten

tam opravdu s Jensem a pár dalšími kamarády seděl, všichni byli už trošku pod parou.

Kluk Frostovi hned pěkně nahlas vyklopil, že se mu manželka koupá nahatá s celým plukem. My ostatní jsme si to poslechli s velkým zájmem a začali se smát tak hlasitě, že se seběhlo ještě víc lidí.

Frost se zpočátku tvářil, jako by nechápal, co mu ten klučina povídá, ale když mu to došlo, celý zbledl, začal koulet očima a křičel a nadával.

Probudila se celá ulice – báby, dědkové, služky i děti – všichni naříkali, bušili si do prsou a prohlašovali, že nic hroznějšího se nemohlo stát. Začali Frosta šťouchat do vyhublých zad, nasadili mu čepici a do uší mu křičeli povzbudivá slova.

Někdo zakřičel: „Ukaž, Teodore, že jsi chlap!“ Další zavolal: „Dojdi si pro starou a zab ji!“ Třetí radostně hulákal: „Kurva, chlapče, my ti pomůžeme dát jí na tu její nemravnou prdel.“

Teodor Frost zavyl jako přízrak, zvedl ruce k nebi a začal hned vzývat Jahveho, tak příšernými slovy, že celý dav zmlkl a čekal na zázrak. Frost zjevně dostal nějaké znamení, poněvadž se odtamtud zničehonic vyřítil a všichni se jako dlouhý ocas hnali za ním.

Ohnivé slunce žhnulo a prach vířil. Kejhající a klovající husy se rozprchly na všechny strany a všichni, vzrušení a zvědaví, si navzájem skákali do řeči.

Zpocený a nepříčetný, s pěnou ve vousech, dorazil Teodor Frost ke staveništi. Zastavil se, zapotácel se a pak nehybně strnul s napřaženýma rukama.

Oficíři plavali sem a tam jako lesklé ryby, skákali po hlavě do vody a cákali se, hladili si knír a vypínali hruď. Vojclové přestali pracovat a seděli v lomu jako černé straky, šklebili se a kamsi ukazovali.

V mělké vodě daleko od břehu plavala sem a tam Alma, tak jak ji pánbůh stvořil, ječela, smála se a zpívala, pohupovala zadnicí a poskakovala na vlnách jako bílá labuť. Hned se potopila, hned předvedla nějaký kousek, a pak ležela na zádech a vystrkovala velké bílé prsy.

Když na břeh dorazil Teodor Frost, zavládlo hrobové ticho, všichni byli zvědaví, co se stane. Třeba ji hned zabije?

Rozpřáhl ruce nad vodu a zařval: „Almo, ve jménu naší lásky, vylez z té vody a pojď se mnou domů!“ Ale Alma jako by zešílela. Zakřičela: „Drahoušku Teodore, pojď si pro mě, ty se přece tak bojíš koupat.“ Všem to přišlo legrační a rozesmáli se.

Ale Teodor se nesmál, s rozhodným výrazem v bledé tváři se začal svlékat, až tam nakonec stál nahý a celý rudý.

Jako kňučící roztřesený nemocný pes se začal brodit do moře. Chňapl po Almě, ale ta ho oběma rukama popadla za hlavu a políbila ho na pusu, takže milý Teodor ztratil rovnováhu a zmizel pod vodou. Alma se hlasitě chechtala, a ono to opravdu vypadalo legračně: Frost šátral ve vodě a snažil se chytit svou ženu.

Když vystrčil hlavu nad hladinu, zalykal se a začal kašlat, ale přesto Almu pevně chytil za mohutnou kštici a táhl ji na břeh.

Jenže Alma nechtěla, šermovala rukama, brečela a škrábala ho.

Mezitím pár malých kluků ukradlo Frostovi a Almě šaty a schovalo je pod kámen na kraji břehu.

Když oba naháči vylezli z vody, neměli na sobě ani nit.

Alma se rozbrečela a chtěla se vrátit do vody, ale Frost ji vzal za ruku a něco jí zašeptal, takže přestala naříkat.

Pak se pomalu vydali domů, kráčeli vedle sebe a snažili se vypadat důstojně. Ostatní je doprovázeli.

Někdo na ně začal házet hroudy hlíny a křičet: „Koukněte se na tu špinavou cirkusovou verbež, ještě je trošku umažeme!“ Ale ostatní nic neházeli. Volali jsme na ně nějaké neslušnosti, spíš jen tak, aby se neřeklo, ale mysleli jsme si, že tady už končí veškerá legrace.

Najednou Teodor Frost zakopl a upadl na kolena a ruce, zavrtěl hlavou, se supěním vstal, Alma mu pomohla na nohy, vzala ho kolem pasu a podepřela. Frost spadl znovu na zem a tentokrát už nevstal, s obličejem obráceným dolů se převalil na břicho. Trhal sebou a kopal nohama.

Alma si klekla a svého muže objala, začala ho hladit a líbat na tvář.

Pak se ta ubohá husička rozbrečela a začala křičet, že jsme jí odkráglovali muže, ale my jsme se naštvali a řekli jí, že si za to, že Teodor leží tam, co leží, může sama. Každopádně jsme ho zvedli a odnesli do cirkusu, Alma šla celou dobu vedle něj, držela ho za ruku a naříkala jako zvíře. Potom u něj seděla celý týden ve dne v noci, dokud se neuzdravil. (Zasměje se.) Jo, holt ženské!

Jensi nikdo neodpoví. Ředitel cirkusu Albert Johansson usnul, jeho těžké tělo sebou hází a otřásá se jako kus mrtvého masa. Tiše chrápe, oblé silné ruce s tvrdými špičkami prstů má obrácené dlaněmi vzhůru a rozevřené.

Pak se z lesa vykulí sluneční kotouč.

Pak do studeného ranního nebe ječivě zatroubí trubky kohoutů.

Pak ptáci na stromech a v keřích spustí povyk. Kukačka kuká a komáři tančí.

Mlha se zvedne. Lopatky mlýna se začnou pohybovat na vrzajících osách a do oken maringotek dopadnou odrazy řezavého slunečního světla.

Zvuk kol, drncajících po nerovných kamenech, se odráží od spících domů, probudí se pes – tlustý čokl, jenž si je vědom svých povinností – a začne na tu verbež štěkat, kdesi bučí kráva.

Kohouti celou dobu kokrhají.

Jens si k ústům přiloží džbánek s kořalkou, ale už v něm nic není. Suchým, vrčivým tónem zanotuje písničku, která nemá začátek ani konec. Ředitel cirkusu spí hlubokým ranním spánkem.

Medvěd však bezzubými čelistmi žužlá dřevěnou mříž.

Je ráno a Cirkus Alberti dorazil do města. Do onoho města, setkání s nímž v řediteli vzbuzuje takový neklid.

Když maringotky zajedou na udupané černé tržiště kousek za městem, spustí se studený déšť. Dosud je brzy ráno.

Albert procitne z těžkého spánku a celý roztřesený a promočený sleze z vyvýšeného místa vedle Jense. Ten spolu s ostatními kočími vypřáhne koně a zavede je pod přístřešek pro koňské handlíře, kteří sem přijíždějí v době trhu. Nikdo nic neříká, leda snad tu a tam padne nadávka, koně ze zimy a hubené snídaně nespokojeně odfrkují. Z černých rour na maringotkách se vyvalí kouř a moře pod svahem zmizí v neproniknutelném šedém oparu.

Cirkusáci začnou vylézat. Jsou sinalí, unavení, nepříjemní, rozmrzelí a hrozně navlečení.

Albert všechny svoje zaměstnance stručně, ale poměrně vlídně pozdraví, oběhne tržiště kolem dokola a pak zamíří k vozu s plachtou, kde se už shromáždilo několik mužů, kteří s trpkými poznámkami začali vykládat.

Shodit stožáry. Klouzat se v břečce, zatímco člověku po obličeji a dolů pod šaty stéká déšť. Vyvléct těžkou mokrou stanovou plachtu. Rozprostřít ji na zemi. Rozedřít si ruce o kluzká lana. Malé šapitó se pomalu a zdráhavě zvedá na potácejících se a prohýbajících se sloupech.

Cirkusáci pracují v dešťově mokrém tichu. Teď už se zapojili všichni, všichni pomáhají podle svých schopností a sil, i ženy a děti. Rozléhají se údery kladiv, lidé funí, dupají a sedají si v bahně na zadek, potí se a nadávají. Je to věčná reptající písnička na pořád stejnou, neměnnou melodii: ten zatracený déšť, to zatracené studené jaro, ti zatracení lidé, kteří odmítají chodit na báječná představení Cirkusu Alberti, to zatracené břicho, které úpí po jídle, takže je ho třeba otupit tabákem, teplou vodou a kořalkou, ta zatracená beznaděj, to pitomé, mizerné opakování šedých dnů a těžkých bezesných nocí.

S Cirkusem Alberti to jde z kopce.

Cirkusáci se shromáždili uvnitř stanu, někteří sedí na už rozdělaných lavicích, jiní odpočívají na právě přinesených praktikáblech. Kdosi mluví, jakýsi vyzáblý pán s dlouhým nosem, kterému ruce ochable visí jako jeho starý svrchník, stojí úplně bez hnutí a je naprosto pasivní. Pohybují se jen jeho ústa.